

GİRİŞ

Turizm, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla küresel ekonominin en stratejik sektörlerinden biridir. Türkiye, 2024'te 62,2 milyon turistle 60,5 milyar dolar gelir elde ederek bu sektördeki kritik konumunu pekiştirmiştir (İletişim Bakanlığı, 2025). Seyahat öneri sistemleri de turistik aktivitelerin düzenlenmesi ve planlanmasında giderek yaygınlaşan etkili araçlar haline gelmiştir (Camilleri ve Kozak, 2022). Günümüzde turizm sektörü gelişimini sürdürürken hem sektörün arz politikalarındaki değişimler hem de tüketici tercihlerindeki farklılaşmalar, özel ilgi turizmine olan talebin arttığını göstermektedir (Çelik ve Kadirhan, 2024; Tunç ve Yıldırım, 2024). Son yıllarda destinasyon rekabetçiliği, ekoturizm, COVID-19 sonrası turistik beklentiler ve turistik ürün çeşitlendirmeleri kapsamında farklı temalara odaklanan turizm rotaları geliştirilmektedir (Vada, Dupre ve Zhang, 2023). Turizm rotaları, belirli bir ana tema çerçevesinde çeşitli etkinlikleri ve cazibe noktalarını birleştiren, ziyaretçilerin bir bölgeden diğerine seyahat etmesini sağlayarak bölgesel turizmi canlandıran bir seyahat türüdür (Lourens, 2007). Turizm rotaları, iki veya daha fazla nokta arasında yer alan ve turizme kaynak teşkil eden değerlerin birbirine bağlanmasıyla oluşan bir sistemi ifade etmektedir (Vada vd., 2023). Bu rotalar, bölgedeki turizm ürününü çeşitlendirirken; doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve estetik değerlerin korunmasını, geliştirilmesini ve çekiciliğinin devamlılığını hedefleyen sürdürülebilir turizm için bir imkân sunmaktadır (Tunç ve Yıldırım, 2024). Doğa, kültür, gastronomi, el sanatları, yerel mimari, din gibi konseptlerin bir araya getirilmesiyle tematik rotalar oluşturulmaktadır (Stoddart, 2008). Küresel ölçekte Mozart Rotası (Avusturya) ve Viking Rotası (İskandinavya) gibi kültürel miras koridorları (Lourens, 2007), Türkiye'de Likya Yolu ve Mimar Sinan Rotası ile karşılık bulmaktadır ve bu uygulamalar kültürel turizm ile özel ilgi turizmini desteklemektedir.

Türkiye'nin 2017 yılı SEGE verilerine göre Batman, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 72. sırada yer almaktadır (SEGE, 2019). 2022 SEGE verilerine göre Hasankeyf 781., Kozluk 878. ve Sason 925. sırada yer almaktadır. Batman ilindeki işsizlik oranı, Türkiye genel ortalamasının üzerinde yer almakta olup, kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla ise ülke ortalamasının gerisindedir (SEGE, 2022). Bölgenin turizm potansiyeli yüksek olmasına rağmen, gelen ve konaklayan turist sayısı oldukça düşüktür. Bu durum, bölgedeki kültür turizm ve alternatif turizm imkanlarının potansiyelinin ortaya yeterince çıkarılmaması ve Batman'ın sahip olduğu turistik değerlerin yeterli düzeyde tanıtılmamasından kaynaklanmaktadır.

Batman İli, Mezopotamya coğrafyasında yer alan tarihi, doğal ve kültürel miras açısından zengin bir potansiyele sahiptir. Özellikle Hasankeyf, Kozluk ve Sason ilçelerindeki arkeolojik, ekolojik ve antropolojik değerler, bölgenin turizm altyapısını güçlendirebilecek niteliktedir. Ancak mevcut turizm uygulamalarının sınırlı ve sistematikten yoksun olması, bu potansiyelin optimal düzeyde değerlendirilmesini engellemektedir. Bölgede sürdürülebilir tematik rotaların geliştirilmesi hem kültürel mirasın korunması hem de yerel kalkınma açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda tasarlanan rotalar, bölgenin turizm profilini yükselterek ulusal turizm ağında hak ettiği konumu kazanmasını sağlayacak ve sosyo-ekonomik gelişime ve destinasyon rekabetçiliğine katkı sunacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde, Batman'ın flora ve faunası, Batman'daki kültürel ve doğal çekicilikler ile Turizm rotaları ve ilkeleri konularına yönelik kavramsal çerçeve ele alınmıştır.

Batman'ın Flora ve Faunası

Batman'da yapılan çalışmalar sonucunda, bölgedeki bitki örtüsünün altı farklı vejetasyon tipine ayrıldığı belirlenmiştir. Bu vejetasyon tipleri; orman, step, kayalık alan, çayır, sulak alan ve Alpin vejetasyonu olarak sınıflandırılmıştır (Çed ve İzin Şube Müdürlüğü, 2023). Batman ilinin bitki örtüsü esas olarak meşe ormanları ve açıklıkları dağ bozkırı, çeşitli meyve ağaçları ve kayalık alanlardaki çeşitli çalılıklarla birlikte ot çeşitliliğinin fazla olduğu habitatlardan oluşmaktadır. Batman florasını tam olarak yansıtmamakla birlikte 'Türkiye Bitkileri Veri Sistemi'nde ilde 34 familyaya ait ve 120 bitki türü listelenmiştir. Bunların 18'ini endemik bitki türleri oluşturmaktadır (TÜBİVES, 2023). Batman'da aralarında endemik bitkilerinde olduğu 984 adet bitki taksonu tespit edilmiştir (Çed ve İzin Şube Müdürlüğü, 2023).

Batman ilinde bitki örtüsü ağırlıklı olarak step ve çalılıklardan oluşur. Bunun ardından meşe ağaçlarının baskın olduğu geniş yapraklı ormanlar gelir. İlin doğal yapısı, tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Tarım özellikle Batman merkez ile Beşiri ilçesinde yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerde buğday, mercimek, mısır, pamuk, tütün ve fıstık gibi ürünler yetiştirilir. Gerçüş ilçesinde üzüm bağları ve fıstık üretimi öne çıkarken, Sason ilçesinde çilek ve ceviz gibi meyve türlerinin yetiştiriciliği dikkat çeker (Yakut, 2022).

Batman ilinde omurgasız hayvanlar (Invertebrata) arasında süngerler (Porifera), sölenler (Cnidaria), solucanlar (Annelida), yumuşakçalar (Mollusca), derisi dikenliler (Echinodermata) ve eklembacaklılar (Arthropoda) bulunmaktadır. Bölgede yapılan çalışmalarda, eklembacaklılar şubesine ait 147 tür ile diğer omurgasız gruplarına ait 128 tür kaydedilmiştir (Seven, 2018). Kelebek türleri bakımından zengin olan Batman'da toplam 124 türün yayılış gösterdiği tespit edilmiştir (Astan ve Seven, 2023). Omurgalı hayvanlar grubunda ise 16 familyaya ait toplam 33 memeli hayvan türü dağılım göstermektedir (Oğuz, 2019). Ayrıca 143 kuş, 32 balık, 30 sürüngen, 5 amfibi hayvan türü Batman'dan bilinmektedir (Çed ve İzin Şube Müdürlüğü, 2023).

Batman'daki Doğal ve Kültürel Çekicilikler

Batman ilinde orman ve fundalıklar, toplam yüzölçümünün yaklaşık %17'sini oluşturmaktadır. Bu ormanlık alanlarda ağırlıklı olarak meşe bulunmakta olup, bunun yanında melengiç (bitim), ceviz, çınar, kavak ve çeşitli meyve ağaçları da yer almaktadır. Kozluk ilçesi sınırları içinde bulunan 96 hektarlık alan, sahip olduğu doğal kaynak değerleri ve rekreasyon potansiyeli nedeniyle Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından "Malabadi Tabiat Parkı" olarak ilan edilmiştir (Çed ve İzin Şube Müdürlüğü, 2023).

Batman zengin kültür varlıklarına sahiptir. Batman Kültür Envanteri'ne (2023) göre Beşiri'de 146, Gerçüş'te 342; Hasankeyf'te 808; Kozluk'ta 97, Batman Merkezde 288 ve Sason'da 87 olmak üzere toplam 1768 adet kültür varlığı belgelenmiştir. Bölgedeki kültürel miras unsurları arasında prehistorik dönemden (kaya sığınakları, höyükler) Orta Çağ ve İslami döneme (kale, cami, külliye, türbe) kadar uzanan mimari yapılar ile sivil ve dini mimari örnekleri (kilise, mescit, han, hamam), su yönetim sistemleri (sarnıç, kanal, değirmen) ve kırsal yerleşim dokusu (kaya konutları, sivil mimari) bulunmaktadır (Batman Kültür Envanteri, 2023; Kozbe, 2017). Bu kültürel varlıklar açısından en öne çıkan unsurlar ise şöyledir: Beşiri'de Mor Kuryakos Manastırı; Kozluk'ta Hazzo Kalesi, Erzen Balıklıgöl, Şeyh Muhammet Zilan Türbesi ve İbrahim Bey Camii'dir. Gerçüş'te Mor Aho Kilisesi, Kırkat Mesire Alanı ve Gerçüş Sokak ve Konaklarıdır. Hasankeyf'te ise Zeynel Bey Türbesi, İmam Abdullah Türbesi, Kızlar Camii,

Sultan Süleyman Camii, Ulu Camii ve El-Rızk Camii'dir. Sason'da ise Mereto Meryem Ana Kilisesi'dir (Kozbe, 2017).

Batman, kültürel zenginlikleriyle öne çıkan bir il olmanın yanı sıra çeşitli turizm faaliyetlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Hasankeyf'te doğa sporları, su sporları ve tüplü dalış gibi aktiviteler yapılmaktadır. Ayrıca, kano sporu, tekne gezileri, zipline, trekking ve kamping rotaları gibi etkinlikler de Batman'da turistler için sunulmaktadır. Özellikle Sason'da yer alan Mereto Dağı, bölgenin önemli turistik noktalarından biridir. Kaya tırmanışı, yamaç paraşütü ve ATV turları gibi macera dolu aktiviteler de turizm çeşitliliğine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, bisiklet rotaları oluşturulması için çalışmalar devam etmektedir (Batman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023).

Yukarı Mezopotamya bölgesinde bulunan Batman, inanç turizmi açısından zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın (2023) Turizm Stratejisi kapsamında belirlenen Turizm Gelişim Koridorları arasında yer alan inanç turizmi koridoru, Batman'ı da içine almaktadır. Bu nedenle Batman, önemli bir inanç turizmi destinasyonu olarak öne çıkmaktadır. Yezidi, Ermeni, Süryani, Hristiyan ve Müslüman topluluklarının bir arada yaşadığı bu bölge, birçok kutsal mekâna ev sahipliği yapmaktadır. Son yıllarda Batman, gastronomi ve coğrafi işaretler alanında da önemli gelişmeler kaydetmiştir. Sason balı, Sason çileği, tandır ekmeği ve Gerçüş Mezrone üzümünden yapılan pekmez gibi ürünler, coğrafi işaret almış önemli lezzetler arasındadır. Ayrıca Batman, ziyaretçilere otantik deneyimler de sunmaktadır. Bunlar arasında el sanatları, yöresel müzikler, Hasankeyf dokumaları ve rabab (kemençe) gibi kültürel unsurlar yer almaktadır (Batman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2023).

Turizm Rotaları ve İlkeleri

Turizm rotaları, belirli bir tema çerçevesinde oluşturulan, bölgeye özgü özellikleri bir araya getiren ve turistlerin farklı bölgeler arasında hareket etmesini sağlayarak bölgesel turizm faaliyetlerini gerçekleştiren bir yapıdır (Lourens, 2007). Turizm rotaları, bölgesel kalkınmayı desteklemekte ve yerel ekonomileri canlandırmaktadır (Richards ve Wilson, 2007). Sürdürülebilir turizm rotaları, turist deneyimini zenginleştirirken çevresel ve kültürel mirası da koruyabilmektedir. Bu doğrultuda oluşturulan rotalar, doğal ve yapay güzelliklerin bir araya getirilerek daha çekici ve etkileyici hale getirilmesini amaçlamaktadır (Meyer, 2004; Pedrosa, Martins ve Breda, 2022a). Bu rotalar, çeşitli hedefler doğrultusunda oluşturulabilmektedir. Bunlar arasında, noktasal ölçekteki turistik değer taşıyan unsurların birbirleriyle ilişkilendirilerek bütünlük sağlanması, turizm faaliyetlerini çeşitlendirerek daha geniş kitlelere yaymak ve böylece bölgenin cazibesini artırmak, bölgedeki tüm zenginlikleri bir arada pazarlayıp sergilemek, yerel halka ek geçim kaynakları sağlamak, bölgenin gelişmişlik düzeyini yükseltmek ve kültürel mirası koruyarak kültürel değerlere yeni bir bakış açısı kazandırmak yer almaktadır (Kalaycı ve Özçatalbaş, 2021). Tematik rotalar ise bir bölgenin sahip olduğu kültür, doğa, gastronomi ve mimari gibi tüm cazibe unsurlarını dikkate alarak tasarlanan ve bu özellikleri ön plana çıkaran güzergâhlardır (Stoddart, 2008). Tematik rotalar, turist deneyimini zenginleştirmektedir ve destinasyonlar arasında bağlantı kurmaktadır (Dayoub, Yang, Dayoub, Omran ve Li, 2020; Pedrosa, Martins ve Breda, 2022b). Dünya genelinde ve Türkiye'de kültürden gastronomiye, şarap yollarından bisiklet parkurlarına, kahve rotalarından dağ ve ekoturizme, yaban hayatı gözlem noktalarından kıyı güzergâhlarına, spordan sağlık ve wellness alanlarına, inanç turizminden mimari ve sanata, edebiyat duraklarından film ve dizi mekânlarına, endüstriyel mirastan tarım ve çiftlik deneyimlerine, festival rotalarından alternatif ulaşım seçeneklerine ve su altı dalış noktalarına kadar çok sayıda tematik rota bulunmaktadır (Ward-Perkins, Beckmann ve Ellis, 2020).

Günümüz dünyasında başta Avrupa'nın çeşitli ülkeleri ve Amerika gibi gelişmiş ülkeler olmak üzere, Güney Afrika ve Asya'daki gelişmekte olan bölgelerde de turizm amaçlı olarak belirlenmiş yüzlerce rota mevcuttur. Örneğin, İpek Yolu Rotası'nın yerel ekonomik kalkınma için büyük bir potansiye sahip olduğu belirlenmiştir (Zhartay, Khussainova, Abauova ve Amanzholova, 2017). Türkiye, turistlerin turizm algısının değişmesi ve turizm rotalarının oluşturulması açısından coğrafi konumu, tarihi ve doğal zenginlikleri nedeniyle oldukça avantajlı bir ülkedir. Son yıllarda, rota turizmi Türkiye'de gelişme kaydetmeye başlamış ve alternatif turizm ürünü olarak pek çok rota tasarlanmıştır (Çelik ve Kadirhan, 2024). Zencir Çiftçi (2024) Eskişehir'de 6 spesifik gastronomik gezi rotası oluşturdu. Çelik ve Kadirhan (2024) Şırnak'ta dini, kültürel ve doğal değerlerin yer aldığı 10 tematik rota oluşturmuşlardır. Bu rotaların 7'si yürüyüş rotası, 3'ü ise kültür ve inanç rotası olarak belirlemiştir. Bunun dışında Kültür Rotaları Derneği altında Türkiye'de pek çok uluslararası ve ulusal rota mevcuttur (Kültür Rotaları Derneği, 2025).

Turizm rotası oluşturulurken rota oluşturma sürecinde; bölgenin topografik yapısı, arazi mülkiyet durumu, arazinin kullanım amacı, arkeolojik ve kültürel alanlar ile doğal güzellikler gibi etmenler de dikkate alınmalıdır (Cartan ve Carson, 2009). Rota, bölgeye yapılan turistik gezileri organize etmek, planlamak, bölgenin sahip olduğu özellikleri bütüncül bir şekilde deneyimlemek ve ziyaretçilerin zamanlarını en verimli şekilde değerlendirmelerini sağlamak amacıyla yürütülen planlama çalışmalarıdır. Ancak, turizm rotası tasarlanırken ziyaretçi profilleri, rotanın zorluk derecesi, zaman planlaması ve ulaşım seçenekleri gibi faktörler göz önünde bulundurulması gereken önemli unsurlardır (ÇEKÜL, 2014). Turizm rotası oluşturma sürecinde ilkelerin belirlenmesi, sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Görmüş, Atmış, Özkazanç, Günşen ve Artar (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Ortaklık, Koruma ve Canlandırma, Tematik Yaklaşım, Kırsal Kalkınma, Alternatif Turizm, Yerel Katılım, Bütüncül Tanıtım ve Yerel Etkinlikler olmak üzere sekiz temel ilke ön plana çıkarılmıştır. Bu bileşenler ve ilkeler doğrultusunda atılması gereken bir sonraki adım, bölgedeki öne çıkan değerlerin uygun bir rota üzerinde planlanmasıdır. Bölgede bulunan ve farklı noktalara dağılmış olan tarihi yerleşim alanları, kültürel miraslar ve doğal güzellikler, oluşturulacak mekânsal rotada bir bütün halinde sunulmalıdır. Ayrıca, ziyaretçilerin konaklama, alışveriş, yeme-içme gibi ihtiyaçlarını karşılayacak duraklar belirlenmeli ve bu sayede yerel ekonominin desteklenmesi sağlanmalıdır (Briedenhann ve Wickens, 2004; Şırnak Üniversitesi, 2021; Çelik ve Kadirhan, 2024).

Yöntem

Bu çalışma kapsamında, Batman il sınırları içerisinde belirlenen üç farklı noktada saha incelemeleri gerçekleştirilmiştir. Hasankeyf, Kozluk ve Sason güzergahında planlanan tematik rotaların oluşturulma sürecine ilişkin; araştırma, rota tasarımı, uygulama ve sürdürülebilirlik ile denetim olmak üzere temel aşamalar belirlenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Batman ilinin kültür, trekking ve kelebek gözlemciliği tematik alanlarında sürdürülebilir turizm rotaları oluşturarak turizm sektörünün gelişimine katkıda bulunmaktır. Bununla birlikte, Batman'da henüz keşfedilmemiş veya yeterince tanınmayan yerleri ortaya çıkararak hem yerel halkın hem de turizm paydaşlarının ilin potansiyeli konusundaki farkındalığını artırmak önemli hedefler arasındadır. Bu hedefler doğrultusunda, araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Kaynak araştırmasından ardından rotaların belirlenmesi için alan çalışması yapılmış, her noktaya gidilmiş fotoğraf çekimleri ve drone kayıtları yapılmıştır. Öncelikle, konuya ilişkin veriler literatür taraması ve harita analizleri yoluyla elde edilmiştir. Literatürde yer almayan alanlara yönelik olarak, bölgeye yönelik tur düzenleyen yerel rehberler ve ilgili paydaşlarla yapılan görüşmeler aracılığıyla potansiyel destinasyonlar

belirlenmeye çalışılmıştır. Rotalar oluşturulurken tarihi, kültürel ve doğal alanlar, kırsal kalkınmaya katkı sağlama, yerel halkın katılımı ve alternatif tematik rotaların geliştirilmesi gibi unsurlar dikkate alınmıştır. Bu çalışma, Batman Üniversitesi ve Dicle Kalkınma Ajansı tarafından 2024 yılı Destek Programı Kapsamında TRC3/22/FZD/0008 referans numarasıyla yürütülen “Batman’ın Sürdürülebilir Tematik Rotaları (Kültür, Trekking, Kelebek Gözlemciliği)” başlıklı proje ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, rotaların belirlenmesi, haritalandırılması ve eğitim ile mesafe ölçümlerinin yapılması amacıyla Wikiloc ve Relive rota oluşturma yazılımlarının yanı sıra GPS cihazlarından faydalanılmıştır. Elde edilen koordinatlar, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) teknolojileri kullanılarak Google Earth verileri ile birleştirilmiş ve rotalar bu doğrultuda tasarlanmıştır. Rota planlama sürecinde ilk aşamalar sırasıyla Hasankeyf, Kozluk ve Sason ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Wikiloc ve Relive yazılımları aracılığıyla başlangıç ve bitiş noktaları, ulaşım bağlantıları belirlenmiş; ayrıca konaklama, yeme-içme, yerel ulaşım olanakları ile bölgenin tematik unsurlarını içeren tarihi alanlar ve kelebek gözlem noktaları tespit edilmiştir. Proje kapsamında kurulan web sitesi ile (<https://www.batmanekoturizmrotalari.com.tr>) rotalara ilişkin detaylı bilgiler verilmiştir.

Bulgular

Araştırma sonucunda Batman için kültür, trekking ve kelebek gözlemciliği unsurlarını barındıran 7 sürdürülebilir tematik turizm rotası belirlenmiştir. Oluşturulan rotalar için bilgiler, güzergahlar ve görülmesi önerilen tarihi, doğal noktalar aşağıda ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Mereto Dağı Yürüyüş Rotası

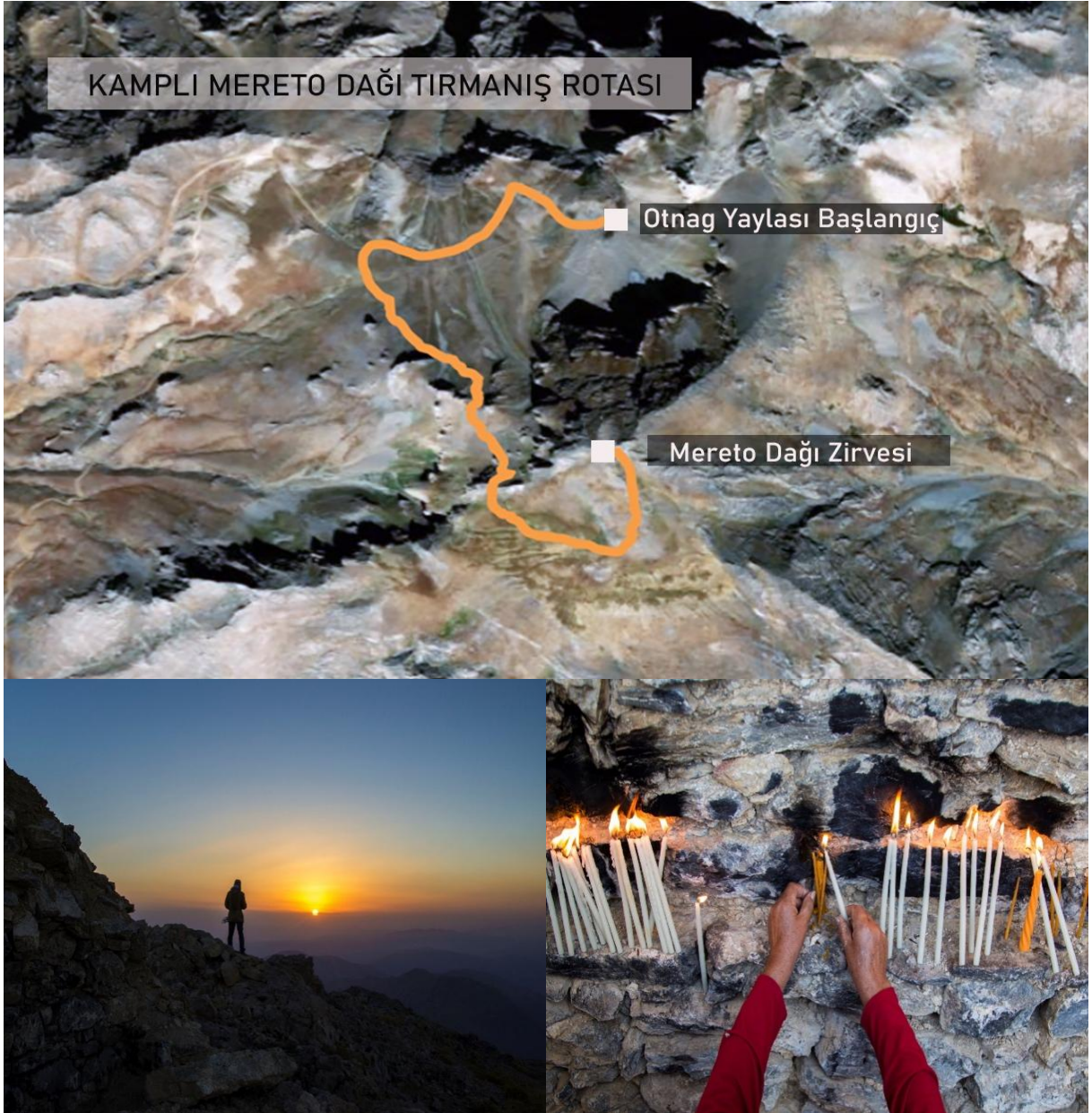
Mereto Dağı, dağcılık faaliyetleri açısından bölgenin en yüksek dağlarından biridir. Bahar aylarında gününbirlik yürüyüş ve tırmanışlar, kış aylarında kış faaliyetleri ve tırmanışları, yaz aylarında kampçılık faaliyetleri için oldukça elverişlidir. Yürekli köyüne kadar araçla her dönem gidilebilmektedir. Köyden itibaren toprak yoldan zirveye doğru 3 km yol aldıktan sonra toprak yoldan veya patikadan Otnag Yaylası’na kadar yürünmektedir. İlkbahar dönemlerinde pek su sorunu olmamaktadır. Fakat yaz ve sonbahar aylarında su ihtiyacı ancak Otnag Yaylası’ndaki çeşmeden sağlanabilmektedir. Otnag Yaylası kamp yapmak için de elverişli koşullara sahiptir. Otnag Yaylası’ndan sonra zirveye tırmanış yürüyüşü yapılmaktadır. Bundan sonraki 3 km’lik patika taşlı ve diktir. Zirvede Meryem Ana kilisesi bulunmaktadır. Zirveye ulaşıldıktan sonra iniş için iki farklı rota mevcuttur. Şeybazid Rotası’ndan iniş taşlı ve çok diktir. Bu yüzden bu rota pek kullanılmamaktadır. Aynı şekilde geri dönüş rotasından Otnag Yaylası’na ve daha sonra Yürekli Köyü’ne inilebilmektedir. Mereto Dağı tırmanış rotası Yürekli Köyü’nden zirveye kadar ortalama 18-20 km dik patikası olan zor bir rotadır ve bu tırmanış faaliyeti efora bağlı olarak 8-10 saatte gerçekleştirilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Meryem Ana Kilisesi ve Mereto Dağı Trekking Yolu, Fotoğraflar: B. Çiftçi

Mereto Dağı Alternatif –Rota

Bu rota hem günübirlik tırmanış hem de kamplı tırmanış rotası olarak kullanılabilir. Araçla Çalışırlar Köyü üzerinden Mereto Dağı eteklerindeki Otnag Yaylası'na geçebilmektedir. Fakat Çalışırlar Köyü'nden yaylaya kadar her aracın çıkması zor olduğundan civar köylerde bu dağ yollarında tecrübeli şoförlerden yararlanılmalıdır. Otnag Yaylası'nda kamp kurulup, bir gece kalmak mümkündür. Yayladan zirveye 3 km civarında dik ve taşlı bir patika mevcuttur. Buradan patikayı takip ederek zirveye ulaşmak 2-3 saati bulmaktadır. Zirvedeki Meryem Ana Kilisesi'nde mola verildikten sonra aynı patikadan tekrar yaylaya inilmektedir. Kamplı programlarda Mereto Dağı'nda güneşin doğuşu ve batışı izlenmesi tavsiye edilmektedir. Ayrıca yaz dönemlerinde gecenin ilerleyen vakitlerinde Samanyolu, dolunay vakitlerinde ay ve dağın yüksek tepelerinde civar şehirlerin ışıkları görülebilmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Meryem Ana Kilisesi ve Mereto Dağı Trekking Yolu, Fotoğraflar: B. Çiftçi

Zovaser Dağı Yürüyüş Rotası

Zovaser Dağı, Güneydoğu Torosları içerisinde 2721 metre yüksekliği ile yüksek zirvelerden biridir. Sason Muş ve Diyarbakır sınırlarının kesiştiği bölgede bulunmaktadır. Kayıtlarda resmi adı Subaşı Dağı olarak geçmektedir. Bahar aylarında günübirlik yürüyüş ve tırmanışlar, kış aylarında kış faaliyetleri ve tırmanışları, yaz aylarında kampçılık faaliyetleri için elverişli olmaktadır. Kaleyoluna bağlı Sarıgan Köyü'ne kadar araçla her dönem gidilebilmektedir. Kaleyolu köyünden Sarıgan Köyü'ne toprak yoldan araçla çıkılmaktadır. Sarıgan Köyü'nden itibaren 1800 metre yükseltiden toprak yol veya patikadan çeşmeye kadar 2 km gidilmektedir. Çeşmeden itibaren dağın yamacından zirveye doğru yatay 3 km yüründükten sonra 2400 metreye ulaşıldıktan sonra zirveye biraz dik tırmanış başlamaktadır. Boğazdan 4 km yol alarak zirveye varılmaktadır. Zovaser dağı zirvesi eğimi az yatay şekilde 3 km uzanmaktadır. Bu zirve kısmından 3 tane zirve sayılacak tepe ve bir sürü göl bulunmaktadır. Zirveden aşağıya 5 km dik yamaçtan çeşmeye farklı bir patikadan inilerek bir daire çizilmiş olmaktadır. Çeşmeden Sarıgan veya Kaleyolu köylerine inilmektedir. Kaleyolu köyü, eskiden Sason ilçe merkezinin bulunduğu yerdir. 1900'lerin başında

ilçe merkezi bugünkü yerine taşınmıştır. Zovaser dağı tırmanış rotası Sarıgan Köyü'nden zirveye kadar ortalama 15-18 km patikası olan ve 900 metre civarında irtifa farkına sahip orta zorlukta bir rotadır. Bu tırmanış faaliyeti efora bağlı olarak 8-10 saate gerçekleştirilmektedir (Şekil 3).

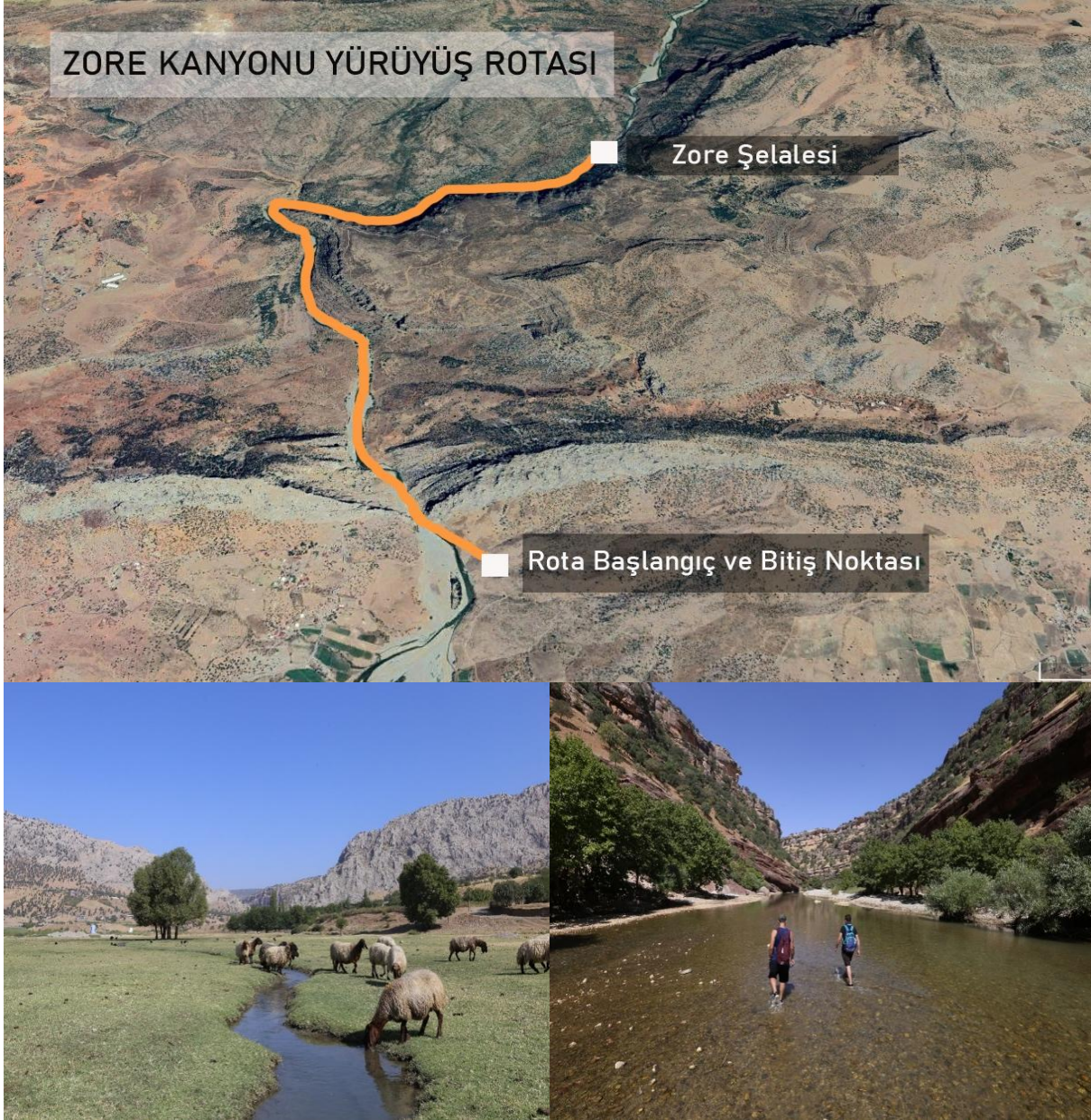

Şekil 3. Zovaser Dağı Trekking Yolu, Fotoğraflar: B. Çiftçi

Zore Kanyonu Yürüyüş Rotası

Zore Kanyonu, Kulp ve Sason ilçelerinin sınırlarını çizmektedir. Sorkan Çayı olarak da bilinen Zore Kanyonu, Andok ve Zovaser dağlarından akan derelerden oluşmaktadır. Batman ve Diyarbakır sınırlarının kesiştiği bölgede bulunan kanyon, günübirlik yürüyüş, kanyon yürüyüşleri ve yaz aylarında kampçılık faaliyetleri için elverişli olmaktadır. Sason'a bağlı Hasanlar Köyü'ne kadar araçla her dönem gidilebilmektedir. Kanyon girişinden itibaren şelaleye kadar 7 km civarında bir yürüyüşle varılmaktadır. Yürüyüş rotasının 5.km'sinde köylülerin aktif olarak kullandığı bir çeşme mevcuttur. Aynı zamanda, şelaleden akan küçük su kaynakları da içme suyu olarak kullanılabilir. Şelaleden Hasanlar Köyü'ne 7 km yürüyüşle tekrar geri dönülmektedir. Haziran ayından ekim ayına kadar olan sürede kanyon boyunca yürüyüşler ve yüzme faaliyetleri gerçekleştirilebilmektedir. Ancak sonbahar

aylarından haziran ayına kadar yağışlardan su seviyesi yükseldiğinden kanyon içinde yürüyüşler, uygun olmamaktadır. Zore Kanyonu Rotası, Hasanlar Köyü'nden Zore Şelalesi'ne kadar ortalama 7 km gidiş, aynı yoldan 7 km dönüş olmak üzere ortalama 14 km civarındadır. Bu kanyon faaliyeti efora ve yüzme faaliyetine bağlı olarak 8-10 saate gerçekleştirilmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Zore Kanyonu Trekking Yolu, Fotoğraflar: B. Çiftçi

Hasankeyf Kalesi ve Kanyonu Yürüyüş Rotası

Hasankeyf kalesi ve kanyonları, tarihi ve doğal güzellikleri bir araya getiren bir keşif rotası sunmaktadır. Özellikle, ilkbahar ve sonbahar aylarında ziyaret edilmesi idealdir. Sıcak yaz aylarında yeterli su tüketimine dikkat edilmelidir. Bu rota günübirlik yürüyüş, kanyon yürüyüşleri ve kampçılık faaliyetleri için elverişlidir. Hasankeyf kalesi ve kanyonlarının manzaralarını gözlemlemek ve doğanın tadını çıkarmak için fırsatlar sunmaktadır. Yürüyüş rotasının başlangıcı olan Karaköy'e kadar araçla her dönem gidilebilmektedir. Köyden kanyona iniş, 1 km civarında biraz taşlıdır. Kanyondan kaleye doğru Şeyh Sevenç türbesinin olduğu yere varılmaktadır. Buradaki çeşmeden su ihtiyacı karşılanabilmektedir. Kalenin giriş kapısından itibaren kaleyi daire şeklinde, 3 km civarında, tarihi yapılar

gezilerek Dicle Nehri'nin manzarası eşliğinde yürünebilmektedir. Kaleden indikten sonra darphanenin olduğu sırtı aşarak derin ve muhteşem bir kanyona varılmaktadır. Buradan şelaleye kadar su altında kalan eski Hasankeyf ve Dicle nehirlerinin manzarası ile şelaleye ulaşılmaktadır. Kral kızı mağarasından kanyona inilerek ağlayan mağaralara varılmaktadır. Bu rota üzerinde birçok tarihi yapı ve mağaralar bulunmaktadır. Yürüyüş sırasında kısa molalarla bunların hepsini görmek, fotoğraflamak mümkündür. Hasankeyf Kalesi ve Kanyonları rotası, Karaköy'den Ağlayan mağaralara kadar 16 km civarındadır. Bu yürüyüş faaliyeti efora ve molalara bağlı olarak 7-10 saate gerçekleştirilmektedir. Şeyh Sevenç türbesinden kaleye ve oradan da şelaleye kadar 8 km civarında herkesin yürüyebileceği daha kısa yürüyüş rotası da alternatif olarak kullanılabilir (Şekil 5).

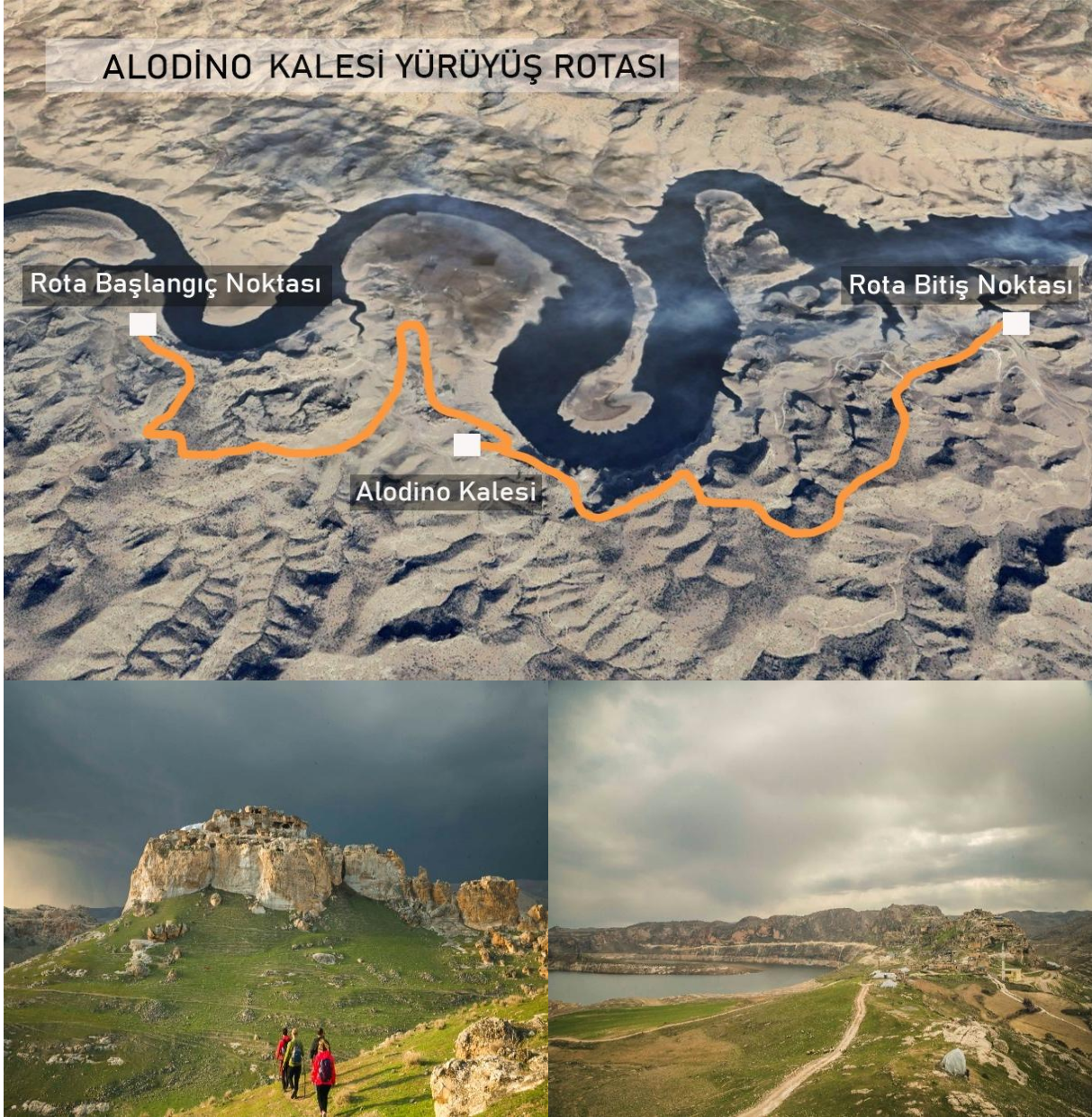

Şekil 5. Hasankeyf Kalesi ve Kanyonlu Trekking Yolu, Fotoğraflar: B. Çiftçi

Aladino Kalesi Yürüyüş Rotası

Aladino Kalesi, Dicle Nehri kenarında yüksekçe bir kayanın üzerinde kurulu eski bir sınır kalesi olarak minyatür bir Hasankeyf görünümündedir. Buradaki vadi ve kanyonlar gününbirlik yürüyüş, kanyon yürüyüşleri ve kampçılık faaliyetleri için elverişlidir. Batman'dan Kantar Köprüsü üzerinden Atlıhan Köyü'ne araçla her zaman

gidilebilmektedir. Dicle vadisinden itibaren vadilerin arasından 2 km'lik bir yürüyüşle yüksek bir tepeye varılmaktadır. Buradan itibaren Atlıhan Köyü ve Alodino Kalesi'ne kadar 5 km'lik bir yürüyüşle ulaşılmaktadır. Kaleden inerek patikadan vadinin sırtlarına doğru yürüyerek meşe ağaçlarının arasındaki yamaç patikalardan Kumluca Köyüne yakın yol üzerine geçilmektedir. Bu patikanın kimi kısımlarında eğim fazladır. Haziran ayından ekim ayına kadar olan sürede Alodino Kalesi yürüyüşleri için sıcaklıklardan dolayı çok uygun değildir. Ancak kale ve köyün çevresinde kamp yapılabilir. Alodino Kalesi Rotası, Dicle Vadisi'nden Atlıhan (Kelehe) Köyü'ne, Alodino Kalesi'nden Kumluca (Mirdese) Köyü'ne kadar 16 km civarındadır. Bu yürüyüş faaliyeti ortalama 8 saatte gerçekleştirilmektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Alodino Kalesi Trekking Yolu, Fotoğraflar: B. Çiftçi

Ayngebire Yürüyüş ve Kelebek Gözlemciliği Rotası

Garzan Çayı kenarında bulunan Alıçlı Köyü (Norşen) ve Ayngebire, Kozluk ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Bu rota; kelebek gözlemciliği, günübirlik yürüyüş ve kampçılık faaliyetleri için uygundur. Alıçlı Köyü ve Ayngebire'ye her dönem araçla gidilebilmektedir. Rotanın başlangıcı Alıçlı Köyü'dür. Köyü ortadan ikiye ayıran

Garzan Çayı'nın doğu kısmından yürüyüşe başlayarak köyün içindeki patikalardan Aynegebire vadisine doğru 3 km yürümek gerekmektedir. Buradan dere boyu Aynegebire'ye kadar 7-8 km civarında bir yürüyüş patikası bulunmaktadır. Bu patika bazen taşlı, bazen de topraktır. Kozluk kalesinin altından bahçelerin arasından köprüye varılmaktadır. Asfalt yoldan biraz ilerledikten sonra yine dere kenarındaki çınar ağaçlarının arasından önce Şat, daha sonra Aynegebire mesire alanına ulaşılmaktadır. Aynegebire'den sonra vadi boyu şelaleye kadar çok keyifli bir patika mevcuttur. Şelaleden sonra patika bozulduğu için tekrar aynı patikadan Aynegebire mesire alanına geri dönülmektedir ve yürüyüş rotası son bulmaktadır. Aynegebire yürüyüş ve kelebek gözlemciliği rotası, ortalama 12-13 km civarındadır. Bu yürüyüş faaliyeti efora ve molalara bağlı olarak 6-7 saatte gerçekleştirilmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. Aynegebire Kelebek Gözlemciliği Yolu, Fotoğraflar: B. Çiftçi

Aynegebire Kelebek Gözlemciliği Yolu

Doğadaki her canlı türü ekosistemin devamlılığına katkıda bulunmaktadır. Canlılar yaşam alanlarında hava, su ve besin gibi faktörlerin yanı sıra diğer canlılar ile de etkileşim içerisine girmekte ve böylelikle ekosistemi oluşturmaktadırlar. Yeryüzünde bilinen bütün faunanın yaklaşık %90'ını oluşturan böcekler sınıfı (Insecta),

hayvanlar aleminde birey sayısı ve tür sayısı bakımından en büyük grubu temsil etmektedir (New, 1997). Üreme yetenekleri, kanatlı olmaları ekolojik ve beslenme toleranslarının yüksek olması gibi faktörlerden ötürü oldukça yaygın olarak bulunmakta, geniş bir dağılım göstermekte ve birçok habitat tipinde yaşayabilmektedirler. Bu sebeplerle böcekler ile insanlar arasında hem doğrudan hem de dolaylı olarak yakın ilişkiler bulunmaktadır (Gullan ve Cranston, 2010). Böcekler sınıfında incelenen kelebekler, diğer birçok böcek türünün aksine renkleri ve göze hitap etmeleri nedeniyle ilgi görmektedir (Seven ve Genç, 2023). Kanatlarındaki pulların renk, şekil ve dizilimlerinin çeşitli olması bu yapıların oluşmasındaki başlıca etmenlerdir (Choudhury, Kakati, Ghosh, Singha ve Kalitas, 2019). Estetik görünmeleri ve hayatın neredeyse birçok alanında bir simge haline gelmelerinin yanı sıra, kelebeklerin ekosistemlere de önemli katkıları bulunmaktadır. Kelebekler, insanlar için en yaygın ve tanıdık böceklerden biridir. Yunanca pul (lepís) ve kanat (pterón) kelimelerinden türetilen Pulkanatlılar (Lepidoptera) takımı, kelebek ve güve türlerini kapsamakta ve adından da anlaşılacağı gibi, kanat ve vücutlarındaki tüm desen ve şekillerin küçük renkli pullarla örtülü olmasıyla diğer böceklerden ayırt edilmektedirler. Kelebeklerin kanatlarını kaplayan binlerce küçük pulun sıra halinde üst üste dizilişi her kelebeğe farklı türde tasarımlar ve renkler oluşturarak onlara çekici bir görünüm kazandırmaktadır.

Kelebek gözlemciliği, doğa ya da orman yürüyüşleri sırasında kelebeklerin doğal ortamlarında izlenmesi, tanımlanması ve genellikle renkli görünümünün fotoğraflanmasıyla yapılan bir faaliyettir. Hem amatörler hem de profesyoneller tarafından gerçekleştirilebilen bu etkinlik, dünyada giderek daha fazla ilgi gören bir yaban hayatı turizmi türü olarak öne çıkmaktadır. Kelebekler, birçok hayvan türüne kıyasla daha kolay gözlemlenebilir ve estetik görünümüyle dikkat çeker. Kanatlarında yer alan pulların sunduğu geniş renk çeşitliliği sayesinde kelebekler, doğanın en ilgi çekici ve göz alıcı canlıları arasında yer alır (Genç ve Seven, 2020) (Şekil 8).

Çokgözlü Mavi (*Polyommatus icarus*)

Anadolu Orakkanadı (*Gonepteryx farinosa*)

Şekil 8. Anygebire rotasında görülebilecek bazı kelebek türleri, Fotoğraflar: E. Seven

Ülkemizde 414 kelebek türü bilinmektedir (Koçak ve Kemal, 2018; John, Başbay ve Seven, 2018; Çalışkan ve Hasbenli, 2022). Türkiye’de bilinen 9 kelebek familyasından üçü (Libytheidae, Danaidae ve Riodinidae) tek bir türle temsil edilirken diğer familyalar (Lycaenidae, Pieridae, Libytheidae, Papilionidae, Hesperidae ve Nymphalidae) birçok tür içermektedir. Özellikle mavi ve bakır renkli kelebekleri içeren Lycaenidae familyası en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Türkiye, biyocoğrafik, topoğrafik, jeolojik ve iklimsel çeşitliliği sayesinde oldukça zengin bir kelebek faunasına sahiptir. Bu özellikleriyle, bölgedeki biyolojik çeşitlilik açısından en zengin ülkelerden biri olup, kelebek tür çeşitliliği bakımından Avrupa kıtasındaki toplam tür sayısına yakın bir çeşitliliğe ev sahipliği

yapmaktadır (Tshikolovets, 2011; Koçak ve Kemal, 2018). Kozluk ilçesindeki çalışmalarda 115 kelebek türü tespit edilmiştir (Hesselbarth, von Oorschot ve Wagener, 1995; Kemal, Koçak ve Akın, 2008; Kemal ve Koçak, 2008a, 2008b; Astan ve Seven, 2023). Aynegebire yürüyüş ve kelebek gözlemciliği rotasında belirlenen kelebeklerin listesine ve uçuş takvimlerine <https://www.batmanekoturizmrotalari.com.tr> web adresinden ulaşılabilmektedir. Aynegebire’de tespit edilen ve listelenen bu türleri gözlemlemek ve fotoğraflamak mümkündür. Ancak her türün kendine özgü aktif olduğu bir dönem bulunduğundan, fotoğraflamak istenen türün uçuş zamanı göz önünde bulundurularak doğa yürüyüşleri planlanmalıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Batman’ın turizm potansiyeli dikkate alınarak 7 yürüyüş rotası oluşturulmuştur. Bu rotalardan 4’ü tematik kültür rotası (Mereto Dağı ve alternatifi, Aladino Kalesi, Hasankeyf Kalesi), 1’i ise kelebek gözlemciliği rotası (Aynegebire) olarak belirlenmiştir. Bu araştırma, Batman’da sürdürülebilir turizm perspektifini ekonomik, sosyal ve ekolojik boyutlarıyla bütünleştiren tematik rotaların tasarımını hedeflemektedir. Önerilen rotalar, yerel ekonomiyi canlandıracak (konaklama, gastronomi, el sanatları), kırsal kalkınmayı destekleyecek ve kültürel mirasın (Hasankeyf Kalesi, Meryem Ana Kilisesi gibi) korunmasını sağlayacaktır. Böylece turizm hareketliliği, bölgede sürdürülebilir bir kalkınma modeline dönüştürülecektir.

Araştırma kapsamında geliştirilen tematik turizm rotaları, yalnızca yerel turizm potansiyelinin değerlendirilmesine katkı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ile doğrudan ilişkili çok boyutlu çıktılar üretmeyi hedeflemektedir. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme doğrultusunda (SKA 8), kırsal bölgelerde alternatif gelir kaynaklarının geliştirilmesi, yerel istihdam olanaklarının artırılması ve mikro girişimcilik faaliyetlerinin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Bu tür rotalar, özellikle az gelişmiş bölgelerde toplumsal refahın artırılmasına katkı sunabilecek kapsayıcı kalkınma araçları olarak değerlendirilmektedir (Spenceley & Meyer, 2012). Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar bağlamında (SKA 11), kent ve kırsal arasındaki sürdürülebilir bağların kurulması, ulaşım ve hizmet altyapısının ekolojik denge gözetilerek geliştirilmesi ve kültürel mirasın korunarak kullanımını öngörmektedir. Bu tür yaklaşımlar, yalnızca fiziksel sürdürülebilirlik değil, aynı zamanda sosyo-kültürel sürdürülebilirlik ilkelerini de kapsamaktadır (UNWTO, 2018). Öte yandan, Batman iline özgü biyolojik çeşitlilik ve endemik türlerin yoğun olarak bulunduğu güzergâhlarda geliştirilen rotalar, Karasal Yaşam ile uyumlu olarak doğal alanların korunması (SKA 15), habitat bütünlüğünün sürdürülmesi ve doğaya zarar vermeyen turizm pratiklerinin teşvik edilmesine yöneliktir. Özellikle kelebek gözlemciliği rotaları, doğa temelli eğitim ve düşük etkili rekreasyon faaliyetleri açısından sürdürülebilirliğin önemli bir bileşenidir (Buckley, 2012). Bu kapsamda önerilen turizm rotaları, sadece destinasyon geliştirme değil; aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedeflerine eşgüdümlü, yerel ölçekli bir kalkınma politikası olarak kurgulanmıştır.

Çalışmada Batman ilinde önerilen rotalar; biyolojik çeşitlilik, kültürel miras ve kırsal alan temelli bir turizm stratejisi olarak sunulmuştur. Bu yaklaşım, uluslararası literatürde de sıklıkla “doğa temelli destinasyon planlaması” veya “tematik destinasyon kurgusu” olarak ifade edilmektedir (Hardy, Beeton ve Pearson, 2002). Örneğin, Avustralya’nın Cape to Cape yürüyüş rotası, endemik bitki türleri, biyolojik koruma alanları ve kültürel anlatılarla desteklenmiş tematik bir güzergâh olarak yapılandırılmış ve sürdürülebilir kalkınma politikalarına katkı sağlayan başarılı bir model olarak literatürde yer almıştır (Moore, Smith ve Newsome, 2003). Buna paralel olarak Batman’daki Sason, Kozluk ve Hasankeyf merkezli rotalar da doğal, kültürel ve biyolojik mirasın birlikte ele alındığı çok temalı

yapılar sunmaktadır. Benzer bir şekilde, İspanya'daki Camino de Santiago rotası, UNESCO tarafından koruma altına alınan kültürel miras unsurlarıyla entegre edilmiş; rotadaki köylerin ekonomisine doğrudan katkı sunan yerel işletmelerle desteklenmiştir. Batman'da önerilen rotalarda da yerel üreticilere (örneğin Gerçüş üzümü, Sason çileği) dayalı gastronomik duraklar, kırsal pansiyonlar ve kültürel anlatı öğeleri (örneğin Aynebire efsanesi) bulunmaktadır. Ancak Camino rotasının farkı, ulusal düzeyde teşvik politikaları ve AB fonlarıyla desteklenen koordineli bir altyapı sistemine sahip olmasıdır (Lois-González ve Santos, 2015). Batman'daki rotaların uluslararası nitelik kazanabilmesi için yerel rotaların dijital haritalama, sürdürülebilir altyapı planlaması ve tematik marka stratejileriyle desteklenmesi önerilmektedir. Ayrıca, İskoçya'daki North Coast 500 adlı rota, yalnızca doğal peyzajlar üzerine değil, aynı zamanda motorlu araç turizmi, butik konaklama ve dijital rota uygulamaları ile entegre edilmiştir (Lennon & Harris, 2020). Batman'daki rotalarda ise bu düzeyde dijital entegrasyon ve yönlendirme altyapısı henüz bulunmamaktadır.

Araştırma çıktılarının beklenen olası ekonomik, sosyal, çevresel ve sektörel etkileri şunlardır:

Ekonomik Etkiler:

Artan Turizm Geliri: 7 yeni tematik rotanın oluşturulması ve pazarlanması ile bölgenin daha fazla turist çekmesi beklenmektedir. Bu durum, konaklama, yeme-içme, ulaşım ve diğer turizm hizmetlerine olan talebi artırarak bölgedeki işletmelerin gelirlerini ve istihdam imkanlarını önemli ölçüde artıracaktır.

Yatırım Fırsatları: Yeni tesislerin ve altyapıların geliştirilmesi, yatırımcıların dikkatini çekerek bölgenin turizm altyapısını güçlendirecek ve yeni istihdam fırsatlarının ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır.

Yerel Ürün Satışı: Yöresel gastronomik ürünlerin ve el sanatları ürünlerinin satışının teşvik edilmesi, bölgedeki küçük işletmelere ve yerel halka ek gelir imkanları sağlayacaktır.

Kadın İstihdamına Katkı: Turizm sektöründe kadınların katılımının desteklenmesi hem kadınların ekonomik olarak güçlenmesine hem de ailelerin refah düzeyinin yükselmesine fayda sağlayacaktır.

Sosyal Etkiler:

Kırsal Kalkınma: Turizm gelirinin artması ve yeni iş imkanlarının oluşması, bölgedeki kırsal kalkınmaya olumlu etkisi olacaktır.

Yaşam Kalitesinde Artış: Turizm altyapısının iyileşmesi ve yeni istihdam fırsatlarının ortaya çıkması, bölge halkının yaşam standartlarını önemli ölçüde yükseltecektir.

Kültürel Mirasa Sahip Çıkma: Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler, bölgenin tarihi ve kültürel mirasının korunmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına fayda sağlayacaktır.

Yerel Kimliğin Korunması: Turizmin yerel kimliğe saygılı bir şekilde geliştirilmesi, bölgedeki insanların kültürel kimliklerinin korunmasına ve yaşatılmasına katkıda bulunacaktır.

Çevresel Etkiler:

Sürdürülebilir Turizm: Çalışma kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler, turizmin çevreye zarar vermeden sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu yaklaşım, bölgenin doğal güzelliklerinin korunmasını sağlayacaktır.

Çevre Bilincini Artırma: Turizm faaliyetleri sayesinde çevre bilincini yükseltmek ve çevre koruma konusunda farkındalığı artırmak mümkündür.

Atık Yönetimi: Turizm faaliyetleri ile artan atık miktarının çevreye zarar vermeden yönetilmesi için gerekli altyapının oluşturulması gerekmektedir.

Sektörel Etkiler:

Turizm Sektörünün Gelişmesi: Çalışmanın sonuçları, Batman'ın Türkiye'nin önemli bir turizm destinasyonu haline gelmesine katkıda bulunacaktır.

Yeni Yatırımlar: Yeni tesislerin ve altyapıların geliştirilmesi için yatırımcıların ilgisini çekecektir.

İstihdamın Artması: Turizm sektörünün gelişmesi ile bölgedeki istihdam imkanları önemli ölçüde artacaktır.

Araştırmada önerilen tematik turizm rotalarının sürdürülebilirliği ve işlevselliği açısından, rotalara uygun hizmet altyapısının mevcut durumu ile planlanan gelişim projelerinin ayrıntılı biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Batman özelinde gerçekleştirilen saha analizlerine göre, birçok rota güzergâhı, temel turistik hizmetlerin sınırlı olduğu kırsal alanlardan gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Sason'da bulunan Mereto Dağı ve Zovaser Dağı rotalarında yüksek irtifada yer alan kamp alanlarına ulaşım sınırlıdır; bu nedenle 4x4 arazi araçları, rehberlik hizmeti ve mobil sağlık birimleri gibi destek hizmetlerinin planlı biçimde devreye alınması gerekmektedir. Yine bu bölgelerde dağ yollarında deneyimli sürücülere yönelik yerel istihdam modelleri geliştirilebilir. Kozluk ilçesinde yer alan Aynegebire Kelebek Gözlemciliği Rotası çevresinde yer alan Alıçlı Köyü ve Aynegebire mesire alanı, özellikle yaz aylarında ziyaretçi alan yerleşimlerdir; ancak burada konaklama kapasitesi son derece sınırlıdır. Yerel halk tarafından işletilecek ekoturizm odaklı küçük ölçekli konaklama birimleri (örneğin taş evler, bungalovlar, kamp alanları) teşvik edilmelidir. Kelebek gözlemciliğine katılan ziyaretçilerin yiyecek-içecek gereksinimlerini karşılayacak sürdürülebilir gastronomi noktaları oluşturulmalı; Sason çileği, tandır ekmeği ve Gerçüş üzüm pekmezi gibi coğrafi işaretli ürünlerin tanıtımına dayalı kırsal kalkınma odaklı modeller benimsenmelidir. Hasankeyf rotası açısından değerlendirildiğinde, bölge hem tarihi hem doğal miras açısından yoğun ziyaretçi çeken bir destinasyon olmakla birlikte, yönlendirme tabelaları, yürüyüş güvenliği ve ziyaretçi merkezleri bakımından eksiklikler barındırmaktadır. Bu kapsamda, dijital bilgilendirme panoları, yerel rehber eğitimi ve çevresel farkındalık çalışmaları gibi uygulamalar ile ziyaretçi deneyimi artırılabilir. Ayrıca, kale çevresindeki otel ve pansiyon altyapısının kapasite artırımı, uzun süreli konaklamalar için önem taşımaktadır. Bunlara ek olarak, her rotanın güzergâhında, ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek stratejik hizmet noktaları (dinlenme alanları, su kaynakları, ilk yardım istasyonları, yönlendirme levhaları, atık toplama alanları) belirlenmeli ve bu noktalar CBS destekli mekânsal planlamalarla entegre edilmelidir. Önerilen altyapıların tümü, yerel kalkınma ajansları, belediyeler ve sivil toplum örgütlerinin katılımıyla planlanmalı, bölge halkının sürece aktif katılımı sağlanmalıdır. Bu tür yerelleştirilmiş ve katılımcı hizmet planlamaları, tematik rotaların uzun vadede sürdürülebilirliğini destekleyecek; turist memnuniyeti, destinasyon sadakati ve bölgesel rekabet gücü gibi parametrelerde ölçülebilir iyileşmeler sağlayacaktır.

Bu çalışmanın sonucunda;

- Batman'ın turizm sektöründeki durumunun analizi yapılmıştır.
- Batman'da rotalar çerçevesinde bulunan doğal ve kültürel değerler tespit edilmiştir.

- Batman'ın doğal ve kültürel potansiyeli doğrultusunda, yedi tematik yürüyüş, kültürel keşif ve kelebek gözlem rotası tasarlanmıştır.
- Turizm sektörünün gelişimine katkı sağlamak amacıyla, yatırımcılar ve kamu kurumlarının bu alandaki girişimlerini teşvik edecek farkındalık oluşturulmasına vurgu yapılmıştır.
- Çalışma kapsamında oluşturulan internet sitesi aracılığıyla Batman'ın tanıtımı yapılarak bilinirliğinin artırılması hedeflenmiştir.

Batman'ın Hasankeyf, Kozluk ve Sason ilçelerinde sürdürülebilir tematik turizm rotalarının oluşturulması, bölgenin kalkınmasına, turizm deneyiminin zenginleştirilmesine, çevrenin korunmasına, sürdürülebilirliğe ve kültürel mirasın yaşatılmasına olumlu etki yaratacaktır. Bu nedenle, çalışmanın hayata geçirilmesi için gerekli adımların atılması ve kaynakların tahsis edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Araştırma, süresi ve bütçesi kapsamında Batman'ın Hasankeyf, Kozluk ve Sason ilçeleri ile sınırlı tutulmuştur. Tematik rota çeşitliliği yine bu bağlantıda sınırlıdır. Mereto Dağı ve Zovaser Dağı gibi bazı rotalarda ulaşım zorlukları mevcuttur. Bölgede ziyaretçiler için konaklama seçenekleri sınırlıdır. Rotaların tanıtımı için uzun vadeli finansman modeli eksikliği dikkat çekmektedir. Rotalardaki yönlendirme tabelaları artırılmalıdır. Aynegebire rotasındaki kelebek popülasyonlarının turist baskısından olumsuz etkilenme riski mevcuttur ve kelebek gözlemciliği türlerin aktif olduğu dönemlerle sınırlıdır.

Araştırma, Batman'ın turizm potansiyelini somut rotalarla ortaya koymakla birlikte, uygulamadaki sınırlılıkların giderilmesi için disiplinler arası iş birliği, artırılmış yerel katılım ve sürdürülebilir finansman modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Çalışmanın başarı parametreleri, bu kısıtların aşılma derecesiyle doğrudan ilişkilidir. Batman'ın diğer ilçelerini (Beşiri, Gercüş) ve yeni temaları (gastronomi, inanç turizmi vb.) kapsayan rotalar incelenmelidir. Metodolojik olarak, ziyaretçi memnuniyeti, kelebek popülasyon dinamiklerinin izlenmesi gibi nicel veri toplama tekniklerinin uygulanması önerilmektedir. Ayrıca, halkın turizm sürecine entegrasyonunu artıracak sosyolojik çalışmalar yapılmalıdır. Rotaların uzun vadeli finansman ve bakımına yönelik iş birlikleri analiz edilmelidir. Yerel dil desteği olan navigasyon uygulamaları geliştirilmelidir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Bu çalışma, Batman Üniversitesi ve Dicle Kalkınma Ajansı tarafından 2024 yılı Destek Programı çerçevesinde TRC3/22/FZD/0008 referans numarasıyla gerçekleştirilen 'Batman'ın Sürdürülebilir Tematik Rotaları (Kültür, Trekking, Kelebek Gözlemciliği)' projesinden elde edilen bulgulara dayanmaktadır.

Beyan

Makalenin tüm yazarlarının makale sürecine verdikleri katkı eşittir. Yazarların bildirmesi gereken herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

Astan, M. & Seven, E. (2023). An analysis of butterfly diversity in Kozluk district (Batman) and their preferences for habitat and altitude. *Aksaray University Journal of Science and Engineering*, 7(2), 67-76.

Batman İl Kültür Turizm Müdürlüğü. (2023). <https://batman.ktb.gov.tr/> (Erişim tarihi: 5 Aralık 2023).

- Batman Kültürü Envanteri. (2023). <http://batmankulturenvanteri.org/Default.aspx> (Erişim tarihi: 17 Ocak 2024).
- Briedenhann, J. & Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas-vibrant hope or impossible dream?. *Tourism Management*, 25(1), 71-79.
- Buckley, R. (2012). Sustainable tourism: Research and reality. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 528-546.
- Camilleri, M. A. & Kozak, M. (2022). Interactive engagement through travel and tourism social media groups: a social facilitation theory perspective. *Technology in Society*, 71, doi: 10.1016/j.techsoc.2022.102098.
- Cartan, G. & Carson, D. (2009). Local engagement in economic development and industrial collaboration around Australia's Gunbarrel highway. *Tourism Geographies*, 11(2), 169-186.
- Choudhury, K., Kakati, D., Ghosh, S., Singha, H. & Kalitas, J. (2019). Status of Butterflies and Its Tourism Potential in Manas Biosphere Reserve. Biodiversity of Northeast India Status of Butterflies Proc. Nat. Sem, AVC Conferans Paper: India.
- Çalışkan, S. & Hasbenli, A., (2022). The first record of endangered *Lycaena helle* (Denis & Schiffermuller, 1775) for Turkey (Lepidoptera: Lycaenidae). *SHILAP Revista de Lepidopterologia*, 50(197), 51-55.
- Çed ve İzin Şube Müdürlüğü, (2023). Batman Valiliği, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü, Batman İli 2022 Yılı Çevre Durum Raporu, s. 86. https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/batman_-cdr2022-20230811092558.pdf Erişim tarihi: 22 Kasım 2023).
- ÇEKÜL, (2014). Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL). Çukurova Kültürel Rota Sistemi Mekansal Planlama Rehberi. ÇEKÜL Vakfı, 16-24
- Çelik, S. & Kadirhan, G. (2024). Bilinmeyene Yolculuk: Şırnak Kültür, İnanç ve Yürüyüş Rotaları. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences (ATRSS)*, 7(1), 123-138.
- Dayoub, B., Yang, P., Dayoub, A., Omran, S. & Li, H. (2020). The role of cultural routes in sustainable tourism development: A case study of Syria's spiritual route. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 15(6), 865-874.
- Genç, V. & Seven, E. (2020). Kelebek gözlemciliği ve Türkiye'nin kelebek turizm potansiyeli. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 3064-3081.
- Görmüş, S., Atmış, E., Özkazanç, N. K., Günşen, H. B. & Artar, M. (2016). *Ekorota Bartın: doğal ve kültürel koridorların haritalanması*. Bartın: Bartın Üniversitesi Yayınları.
- Gullan, P.J. & Cranston, P. S. (2010). *The Insects: An outline of entomology*, 4th Edition. Wiley-Blackwell, p. 584.
- Hardy, A., Beeton, R. J. S., & Pearson, L. (2002). Sustainable tourism: An overview of the concept and its position in relation to conceptualisations of tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 10(6), 475-496.
- Hesselbarth, G., von Oorschot, H. and Wagener, S. (1995). Die Tagfalter der Türkei. 1-3. Bochum, Germany.
- İletişim Bakanlığı (2025) Türkiye 2024 Turist İstatistikleri. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/turizmturkiye-2024-yilinda-turizm-geliri-60-milyar-dolarin-

- uzerinde#:~:text=Ziyaret%3%A7i%20say%4%B1s%4%B1%20da%202024%20y%C4%B1%4%B1nda ,ikamet%20eden%20T%C3%BCrk%20vatanda%C5%9Flar%C4%B1%20olu%C5%9Fturdu. Erişim tarihi: 26 Mart 2025.
- John, E., Başbay, O. & Seven, E. (2018). *Pontia glauconome* Klug, 1829 (Lepidoptera: Pieridae, Pierinae): a preliminary note on the species' first recorded presence in Turkey. *Entomologist's Gazette*, 69, 64.
- Kalaycı, M. & Özçatalbaş, O. (2021). Kültürel mirasın kırsal turizm bakımından önemi. *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi (IRTAD)*, 5(1).
- Kemal, M. & Koçak, A. Ö. (2008a). Second attempt for determining the Lepidoptera fauna of Kozluk with notes on some other insects of the District (Batman Prov., East Turkey) - I. *Cesa News*, 20, 1-15; *ibid*, 21, 1-16; *ibid*, 22, 1-14.
- Kemal, M. & Koçak, A. Ö. (2008b). Second attempt for determining the Lepidoptera fauna of Kozluk with notes on some other insects of the District (Batman Prov., East Turkey) -II. *Cesa News*, 23, 1-4.
- Kemal, M., Koçak, A. Ö. & Akın, K. (2008). Butterflies of Batman Province (East Turkey) (Lepidoptera). *Cesa News*, 17, 1-7.
- Koçak, A. Ö. & Kemal, M. (2018). A synonymous and distributional list of the species of the Lepidoptera of Turkey. *Centre for Entomological Studies, Memoirs*, 8, 1-487.
- Kozbe, G. (2017). Batman Kültür Envanteri I-II-III Cilt, Batman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Batman.
- Kültür Rotaları Derneği. (2025). <https://culturerooutesinturkey.com/tr/> (Erişim tarihi: 26 Mart 2025).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023). <https://www.ktb.gov.tr/TR-96695/istatistikler.html> (Erişim tarihi: 17 Eylül 2021).
- Lennon, J. J., & Harris, J. (2020). The North Coast 500: Developing tourism in the Northern Scottish Highlands. *Scottish Affairs*, 29(2), 1-25.
- Lois-González, R. C., & Santos, X. M. (2015). Tourists and pilgrims on their way to Santiago: Motives, Caminos and final destinations. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 13(2), 149-164.
- Lourens, M. (2007). Route tourism: A roadmap for successful destinations and local economic development. *Development Southern Africa*, 24(3), 475-489.
- Meyer, D. (2004). Tourism routes and gateways: Key issues for the development of tourism routes and gateways and their potential for pro-poor tourism. ODI discussion paper.
- Moore, S. A., Smith, A. J., & Newsome, D. N. (2003). Environmental Performance Reporting for Natural Area Tourism: Contributions by Visitor Impact Management Frameworks and Their Indicators. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(4), 348-375.
- New, T.R. (1997). *Butterfly Conservation* (2nd Edition). New York, NY: Oxford University Press.
- Oğuz, T. (2019). Batman İli Memeli Biyoçeşitliliği, Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Biyoloji anabilim Dalı, s.70.

- Pedrosa, A., Martins, F. & Breda, Z. (2022a). Tourism routes characterisation and concepts: A scoping review. In *International Conference on Tourism Research*, 15(1), 299-307.
- Pedrosa, A., Martins, F. & Breda, Z. (2022b). Tourism routes: a scoping review. *European Journal of Tourism Research*, 32, 3216.
- Richards, G. & Wilson, J. (2007). Tourism routes as a tool for regional development: Evidence from Europe. *European Planning Studies*, 15(5), 667-686.
- SEGE. (2019). Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması SEGE-2017, Ankara. Erişim adresi: <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/il-sege-raporlari>
- SEGE. (2022). Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İlçelerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara. Erişim adresi: <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/birimler/2022-ilce-sege.pdf>
- Seven, E. & Genç, V. (2023). Kelebek fotoğrafı üzerinden renk algısı inşası: Kelebek gözlemciliği üzerine bir araştırma. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 6(2), 339-358. <https://doi.org/10.53353/atrss.1195123>
- Seven, E. (2018). Batman İli Karasal Biyolojik Çeşitlilik ve İç Su ekosistemleri Biyolojik Çeşitlilik Envanter ve İzleme İşi - Omurgasız Hayvanlar. Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Envanter ve İzleme Projesi.
- Spenceley, A. & Meyer, D. (2012). Tourism and poverty reduction: Theory and practice in less economically developed countries. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3), 297-317.
- Stoddart, H.I. (2008). Route Tourism and Local Economic Development in South Africa: The Magalies Meander and the Crocodile Ramble, University of the Witwatersrand, Faculty of Humanities in fulfilment of the requirements for the degree of Masters of Arts, Johannesburg, South Africa.
- Şırnak Üniversitesi. (2021). Şırnak'ta Sürdürülebilir Turizm Çeşitlendirmesi: Kültür ve Turizm Rotaları. Şırnak Üniversitesi ve Dicle Kalkınma Ajansı Fizibilite Destek Programı kapsamında hazırlanan fizibilite raporu.
- Tshikolovets, V.V. (2011). *Butterflies of Europe and the Mediterranean Area*. Pardubice: Tshikolovets Publications.
- Tunç, T. & Yıldırım, E. (2024). Doğal ve kültürel peyzaj değerleri ile alternatif turizm rotaları: Finike, Antalya. *Ege Univ. Ziraat Fak. Derg.*, 61(4), 501-517.
- TÜBİVES (2023). Batman İlindeki Bitki Türleri. Türkiye Bitkileri Veri Servisi. <http://194.27.225.161/yasin/tubives/index.php?sayfa=210&name=72&endemik=0> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2023).
- UNWTO (United Nations World Tourism Organization). (2018). Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030. Madrid, Spain. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419401> (Erişim tarihi: 26 Temmuz 2025).
- Vada, S., Dupre, K., & Zhang, Y. (2023). Route tourism: a narrative literature review. *Current Issues in Tourism*, 26(6), 879-889.

- Ward-Perkins, D., Beckmann, C. & Ellis, J. (2020). Tourism routes and their identity. *Tourism Routes and Trails: Theory and Practice*; Ward-Perkins, D., Beckmann, C., Ellis, J., Eds, 1-15.
- Yakut, M.E. (2022). Batman İlinin İdari Coğrafya Özellikleri. Uluslararası Batman Sempozyumu, 381-396.
- Zencir Çiftçi, E. (2024). Eskişehir's gastronomy businesses walking routes. *Journal of Tourism Leisure and Hospitality*, 6(2), 49-63.
- Zhartay, Z., Khussainova, Z., Abauova, G., & Amanzholova, B. (2017). Prospects of development of silk road economic belt and new opportunities of economic growth. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 8(8 (30)), 2636-2643.

New Horizons in Batman's Tourism Route: Culture, Trekking and Butterfly Watching

Volkan GENÇ

Batman University, Faculty of Tourism, Batman/Türkiye

Erdem SEVEN

Batman University, Faculty of Arts and Sciences, Batman/Türkiye

Seray GÜLERTEKİN GENÇ

Batman University, Faculty of Tourism, Batman/Türkiye

Behcet ÇİFTÇİ

Bağımsız Araştırmacı, Batman/Türkiye

Züleyha ARSLAN

Batman University, Graduate School of Education, Batman/Türkiye

Emrullah GİRGIN

Bağımsız Araştırmacı, Batman/Türkiye

Extended Summary

The article titled “Batman’ın Turizm Rotasındaki Yeni Ufuklar: Kültür, Trekking ve Kelebek Gözlemciliği” presents a comprehensive investigation into the potential for developing sustainable thematic tourism routes in the province of Batman, situated in the Upper Mesopotamian region of Turkey. The study situates itself within the broader discourse of evolving global tourism dynamics, where the growing demand for special interest tourism is prompting the reconfiguration of tourism development strategies. In this context, the authors seek to examine the intersection of cultural heritage, ecological richness, and alternative tourism practices in Batman, aiming to reposition the province within the national and international tourism network.

Despite possessing a rich repository of historical, ecological, and anthropological assets, Batman remains underrepresented in the national tourism portfolio. The study identifies this discrepancy as rooted in structural limitations such as insufficient promotion, fragmented tourism infrastructure, and the absence of systematic thematic route planning. Drawing on these observations, the central aim of the research is to conceptualize and implement thematic routes based on cultural tourism, trekking, and butterfly observation—routes that highlight the region’s unique attributes and contribute to local socio-economic development, cultural preservation, and environmental sustainability.

Employing a qualitative research methodology, the study integrates literature reviews, spatial analysis, and fieldwork. The initial phase involved an assessment of the region’s historical and cultural background, then identifying potential tourism routes through on-site observations in the districts of Hasankeyf, Kozluk, and Sason. The research process was further enhanced using Geographic Information Systems (GIS), GPS devices, and route visualization software like Wikiloc and Relive. These technological tools facilitated the precise mapping of trails and their alignment with thematic goals, such as cultural landmarks, biodiversity hotspots, and rural accessibility.

As a result, seven thematic tourism routes were developed, each structured around distinct experiential frameworks. Four routes emphasize cultural heritage, including those traversing Mereto Mountain, Hasankeyf Castle, and Aladino Castle. Two additional routes focus on nature-based trekking, particularly through Zovaser Mountain and Zore Canyon. The final route is devoted to butterfly observation, located in the Ayngelibire valley of Kozluk, where the ecological characteristics of the region support high butterfly diversity, including several endemic species.

The cultural routes are deeply embedded in the region's historical landscape, featuring sites of architectural, religious, and archaeological significance. For example, the Hasankeyf Castle route integrates elements of medieval Islamic architecture and Mesopotamian settlement patterns. In contrast, the Aladino Castle route offers insight into historic defensive structures within rugged topography. The nature-based routes, particularly those in Mereto and Zovaser mountains, offer physically demanding yet ecologically immersive experiences, showcasing high-altitude flora, unique geological formations, and panoramic vistas. The Ayngelibire route, designed for butterfly watching, contributes a distinct ecological dimension to the overall tourism framework, positioning Batman as a potential center for wildlife and biodiversity tourism.

In evaluating the broader implications of these routes, the study categorizes the expected impacts into economic, social, environmental, and sectoral dimensions. Economically, developing thematic tourism routes is projected to stimulate local enterprise, enhance tourism-related employment, and attract investment in supporting infrastructure. The routes offer opportunities for local producers to market regional goods—such as Sason honey, handcrafts, and traditional foods—thus integrating tourism with the local economy in a mutually beneficial manner. Socially, the initiative supports rural development, cultural identity preservation, and community engagement. The routes empower local actors, particularly women, by expanding employment and entrepreneurial opportunities in tourism and related sectors.

From an environmental perspective, the emphasis on sustainable route planning aims to minimize ecological degradation while fostering conservation awareness among tourists and residents. The inclusion of biodiversity-focused activities such as butterfly watching underscores the compatibility of tourism with environmental stewardship when guided by informed planning and community participation. The project's sectoral benefits extend to enhancing Batman's visibility within national tourism strategies, contributing to the diversification of Türkiye's tourism offerings beyond the conventional coastal and urban centers.

Nonetheless, the study also acknowledges several constraints. These include logistical challenges in remote areas, limited accommodation facilities, and gaps in long-term financing for route maintenance and promotion. Specific routes, particularly those traversing mountainous terrain, require improved access and safety infrastructure. Furthermore, the sensitivity of butterfly habitats to increased human activity calls for the implementation of regulated visitation models and season-specific planning to mitigate ecological disturbance.

In light of these limitations, several recommendations for future research and policy intervention are provided. These include expanding thematic tourism planning to other districts within Batman, such as Beşiri and Gercüş, and integrating additional thematic dimensions such as gastronomy and faith tourism. The study also suggests incorporating quantitative methodologies, including visitor satisfaction surveys and biodiversity monitoring, to strengthen the empirical basis for future planning. The development of multilingual digital navigation tools and improved on-site signage is recommended to enhance the visitor experience and ensure inclusivity.

In conclusion, the article offers a nuanced and multi-scalar approach to tourism planning, positioning thematic tourism as a strategic tool for regional development. By aligning cultural heritage, ecological integrity, and community participation, the proposed tourism routes in Batman exemplify an economically viable, socially inclusive, and environmentally responsible tourism model. The study contributes to the academic literature on sustainable tourism and route development. It provides a practical framework for local and regional stakeholders seeking to harness the transformative potential of thematic tourism.